

cineidae) en 15 aquatische soorten (13 slakken en 2 mossels) waaronder een amfibische soort: de Leverbotslak. Alle soorten werden levend verzameld, behalve het juveniele exemplaar van de Quaggamossel *Dreissena bugensis*. Ik sluit niet uit dat dit exemplaar in het onderzochte gebied terecht is gekomen met de faeces van een of andere watervogel.

De gevonden soorten vormen waarschijnlijk slechts een deel van de amfibische en zoetwatermollusken die werkelijk in het gebied leven. Vooral de waterplas die het stortbed vormt valt moeilijk te bemonsteren. Dit is gedeeltelijk het gevolg van het feit dat de kanten van de plas met keurig gezette basaltblokken bekleed zijn. Waarschijnlijk is in het midden van de kom een laag modder aanwezig waarin nog andere soorten voor kunnen komen, waaronder bijvoorbeeld grote mossels – waarvan tot nog toe geen enkele soort is gevonden. Om dit deel van de inundatiesluis te bemonsteren moet men echter op zijn minst de beschikking hebben over een bootje.

Een ander probleem is het feit dat dit deel van de inundatiesluis privé eigendom is. Ondanks bemiddeling van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier ben ik er niet in geslaagd om van de huidige eigenaar toestemming te krijgen om de plas in de herfst van 2015 eenmalig te bemonsteren.

Geraadpleegde bronnen

- BARTELS, A., 2005. Inundatiesluis in de Zuiddijk van de Beemster. – De Nieuwe Schouwschuit 3: 1-5.
- GAASBEEK, F., 2003. De bouwkundige onderdelen van de Stelling van Amsterdam. In P. Vesters (red.): De Stelling van Amsterdam - Harnas voor de hoofdstad. – Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

- MIENIS, H.K., 2009. Weekdieren van de inundatiesluis behorende tot de Stelling van Amsterdam in de Beemster. – De Kreukel 45 (10): 137-138.
- MIENIS, H.K., 2010. Weekdieren van de inundatiesluis behorende tot de Stelling van Amsterdam in de Beemster, 2. – De Kreukel 46 (10): 187-188.
- MIENIS, H.K., 2012. Een voorlopige samenvatting betreffende de weekdierfauna van de inundatiesluis behorende tot de Stelling van Amsterdam in de Beemster. – Spirula 384: 8-10.
- MIENIS, H.K., 2013. Aanvullende gegevens betreffende de weekdierfauna van de inundatiesluis behorende tot de Stelling van Amsterdam in de Beemster. – Spirula 394: 131-132.
- MIENIS, H.K., 2014. De inundatiesluis van de Beemster in Z.O.-Beemster, 2. De leverbotslak, schapen en de leverbot. – De Snip 35 (3): 25-27.
- MIENIS, H.K., 2014b. Iets meer over de zoetwaterslakken in het gebied van de inundatiesluis behorende tot de Stelling van Amsterdam in de Beemster. – Spirula 400: 164-165.
- MIENIS, H.K., 2015. Meer informatie over amfibische- en zoetwaterslakken in het gebied van de inundatiesluis behorende tot de Stelling van Amsterdam in de Beemster. – Natuurhistorische en Andere Notities - Natural History and Other Notes 6: 7-10.

Adres van de auteur
mienis@netzer.org.il

Een voorlopig overzicht van de landslakkenfauna van Heremastate in Joure, Friesland

Henk K. Mienis

A preliminary survey of the land snail fauna of Heremastate in Joure, Friesland, the Netherlands

Summary

The park belonging to the remains of the 16th century mansion of Heremastate in Joure, Friesland, the Netherlands, has been surveyed for the presence of land snails and slugs during three brief visits in 2013, 2014 and 2015. So far the presence of 29 species could be demonstrated. Noteworthy among them are the slugs *Tandonia budapestensis*, *Tandonia sowerbyi*, *Lehmannia marginata*, *Lehmannia valentiana* and *Deroceas invadens*. No trace could be found of the once introduced population of *Helix pomatia* of which two living specimens had been collected by Louis J.M. Butot on 20 October 1969.

Opdracht

Ter nagedachtenis aan Louis J.M. Butot (1918-2008; Coomans 2008) die mij bijna 50 jaar geleden begeleidde bij mijn eerste aarzelende stappen op het gebied van de malacologie.

Geschiedenis

De Heremastate in Joure is begonnen als een stins, een soort Fries kasteel, maar dat gebouw werd gesloopt in 1581 en op die plaats werd een state, een statig Fries landhuis, gebouwd voor Willem Lodewijk van Nassau. Hij woonde daar inderdaad in 1859, zodat men met recht van een adellijke woning kan spre-

ken. Daarna is het gebouw nog diverse keren in de 17de en 18de eeuw verbouwd toen het in het bezit was van de aristocratische familie Vegelin van Claerbergen. In het begin van de 20ste eeuw (1908) werd het huis opnieuw drastisch verbouwd en in gebruik genomen als sanatorium. Maar in 1924 kreeg het opnieuw de functie als landhuis totdat het pand vanaf 1950 in etappes geheel omgebouwd werd tot het gemeentehuis van De Friese Meren, waartoe Joure behoort. Van het oorspronkelijke gebouw is slechts een zaal uit 1700, die verbouwd werd in de stijl van Louis XIV, als pronkzaal in het gemeentehuis overgebleven.

Fig. 1. De grote vijver in park Heremastate, Joure, omgeven door eeuwenoude bomen. Foto: H.K. Mienis.

Fig. 2. Een “holle weg” links van de hoofdingang in park Heremastate, Joure. Foto: H.K. Mienis.

Ook van de tuin die altijd bij een stins of state behoort is weinig overgebleven. Toch kan men er, vooral hier en daar in het park, sommige stinzenplanten als Sneeuwkllokje *Galanthus nivalis*, Lenteklokje *Leucojum vernum*, Voorjaarshelmbloem *Corydalis solida*, Holwortel *Corydalis bulbosa*, Krokus *Crocus purpureus*, anemoon *Anemone* species, Wilde of Bostulp *Tulipa sylvestris*, Knikkende vogelmelk *Ornithogalum nutans*, Adderwortel *Polygonum bistorta* en een gekweekte vorm van de Dubbele bosanemoon *Anemone nemorosa*, nog aantreffen. Dit park wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van een hoge bult, een heuvel die indertijd opgeworpen is met aarde afkomstig van de aanleg van de waterpartijen in het park (fig. 1), en tevens door de schitterende hoge bomen. Daar de meeste paadjes niet verhard zijn krijgt men zo hier en daar de indruk dat men in een zogenaamde holle weg wandelt (fig. 2). In sommige hoge bomen zit zowel een roeken- als een kauwenkolonie.

De landslakken fauna

Naar aanleiding van een publikatie van Louis Butot (1970) over het voormalige voorkomen van de Wijngaardslak *Helix pomatia* in de tuin en mogelijk ook in het park van Heremastate in Joure (Amersfoort coördinaten: 182.079-553.775) heb ik op 8 en 9 september 2013 een vluchtig onderzoek uitgevoerd naar het voorkomen van landslakken in het park. Dit leverde 21 soorten op. Een voorlopig verslag betreffende dat onderzoek werd gepubliceerd in het Jaarverslag van de Schelpenwerkgroep Friesland (Mienis, 2014).

Op 23 september 2014 werd het park nogmaals bezocht, maar dat viel samen met de voorbereidingen van de Jouster Merke, een gecombineerde Jaarmarkt en Kermis, een van de belangrijkste lokale festiviteiten die vijf dagen duurt. Toen kwam er

van verzamelen weinig terecht vanwege de opbouw van talloze tenten in het park. Toch kon de aanwezigheid van nog twee soorten vastgesteld worden die niet in 2013 waren gevonden.

Op 5 oktober 2015 werd nogmaals een bezoek gebracht aan het park. Daarbij bleek dat men grondig aan het werk was geweest in het afgelopen jaar. De meeste boomstammen die in 2013 en 2014 her en der in het park verspreid lagen had men verwijderd en ook was er heel wat struikgewas weggehaald. Het park maakte door deze werkzaamheden een meer open indruk. De meest ingrijpende werkzaamheden hadden plaats gevonden in een betrekkelijk smal, langwerpige deel van het park tussen het huidige gemeentehuis en de Oranjerie, die tegenwoordig als restaurant fungeert. Daar had men werkelijk al het struikgewas verwijderd en ook had men dicht bij de Oranjerie alle planken en stenen die jaren in dat deel van het park hadden gelegen weggehaald. In plaats daarvan had men tussen de overgebleven hoge bomen de open ruimtes ingezaaid met een mengsel van eenjarige zomerbloemen, waarvan een deel tijdens mijn bezoek op 5 oktober nog in bloei stond. Voor de doorsnee bezoeker van het park misschien een oogstrelende verbetering, maar voor een malacoloog een enorme domper, want juist in dat dichte struikgewas met de vele stukken hout en stenen werden in 2013 en 2014 de meeste soorten slakken gevonden.

Gelukkig lagen in het grootste deel van het eigenlijke park toch nog wat resten van reeds lang geleden naar beneden gekomen dikke takken en wat plakken van in stukken gezaagde boomstammen die tijdens de “opruiming” niet waren meegenomen. Deze resten waren door de tuiniers meestal netjes rondom de dikke bomen neergelegd. Onder deze stukken hout werden zes soorten aangetroffen, die niet in 2013 en 2014 waren verzameld.

De resten van de oorspronkelijke stinsentuin, waar Butot op 20 oktober 1969 nog twee levende Wijngaardslakken had gezien, waren jammer genoeg in 2013 en 2014 niet meer vrij toegankelijk. Dit jaar vond ik de toegang tot dat kleine gedeelte van het park in de onmiddellijke omgeving van het gemeentehuis geopend. Gezien de hopen onkruid en zwerfvuil op het pad had men net de voormalige rest van de stinsentuin geschouwd. Stinsentuin is echter een te groot woord, want het kleine aantal daar aanwezige vaste planten wordt gedomineerd door de Schoenlappersplant *Bergenia cordifolia* en een grote varen-soort. Dat wijst erop dat in de laatste 40 jaar de meeste stinsenplanten zijn vervangen door enkele keurig onderhouden, maar helaas erg saai aandoende blokjes van steeds één enkele plantensoort. Zowel in de voormalige stinsentuin als in het park zocht ik tevergeefs naar de Wijngaardslak; wel werden overal Segrijnslakken *Cornu aspersum* aangetroffen.

Tot nog toe zijn de volgende 29 soorten* door mij gedurende drie bezoeken in de periode 2013-2015 in het park aangetroffen:

Slanke dwergslak – *Carychium tridentatum* Risso, 1826
 Slanke barnsteenslak – *Oxyloma elegans* (Risso, 1826)
 Gewone barnsteenslak – *Succinea putris* (Linnaeus, 1758)
 Glanzende agaathoren – *Cochlicopa lubrica* (Müller, 1774)
 Slanke agaathoren – *Cochlicopa lubricella* (Rossmässler, 1834)
 Scheve jachthorenslak – *Vallonia excentrica* Sterki, 1892
 Boerenknoopje – *Discus rotundatus* (Müller, 1774)
 Gewone kristalslak – *Vitrea crystallina* (Müller, 1774)
 Donkere glimslak – *Zonitoides nitidus* (Müller, 1774)
 Bruine blinkslak – *Aegopinella nitidula* (Draparnaud, 1805)
 Look-glansslak – *Oxychilus alliarius* (Müller, 1774)
 Kelder-glansslak – *Oxychilus cellarius* (Müller, 1774)
 Ammonshorentje – *Nesovitrea hammonis* (Ström, 1765)
 Slanke kielnaaktslak – *Tandonia budapestensis* (Hazay, 1880)
 Gele kielnaaktslak – *Tandonia sowerbyi* (Férussac, 1823)
 Grote aardslak – *Limax maximus* Linnaeus, 1758
 Bos-aardslak – *Lehmannia marginata* (Müller, 1774)
 Spaanse aardslak – *Lehmannia valentiana* (Férussac, 1823)
 Zuidelijke akkerslak – *Deroceras invadens* Reise, Hutchinson, Schunack & Schlitt, 2011
 Kleine akkerslak – *Deroceras laeve* (Müller, 1774)
 Gevlekte akkerslak – *Deroceras reticulatum* (Müller, 1774)
 Grauwe wegslak – *Arion circumscriptus* Johnston, 1828
 Donkere wegslak – *Arion distinctus* Mabille, 1868
 Egel-wegslak – *Arion intermedius* Normand, 1852
 Gewone wegslak – *Arion rufus* (Linnaeus, 1758)
 Gewone haarslak – *Trochulus hispidus* (Linnaeus, 1758)
 Heesterslak – *Arianta arbustorum* (Linnaeus, 1758)
 Gewone tuinslak – *Cepaea nemoralis* (Linnaeus, 1758)

Segrijnslak – *Cornu aspersum* (Müller, 1774)

* In de naamgeving is Falkner, Ripken, & Falkner (2002) gevolgd, behalve in het geval van de Zuidelijke akkerslak waar de nieuwe zienswijze van Reise, Hutchinson, Schunack & Schlitt (2011) is geaccepteerd.

Een verrassing vormde de vondsten van de Gele kielnaaktslak en de Spaanse aardslak in 2013 onder dezelfde boomstam, en in 2015 meerdere exemplaren van de Slanke kielnaaktslak en de Bos-aardslak onder verschillende stukjes hout in een geheel ander deel van het park. De Bos-aardslak is een autochtone, typische soort voor een oud, bosachtig gebied; de andere drie naaktslakken moeten beschouwd worden als invasieve, allochtone soorten, die in een sneltreinvaart Nederland schijnen te veroveren.

Waarschijnlijk komen in het park nog diverse, vooral kleinere soorten voor zoals korfslakjes (Vertiginidae) en Jacht-horenslakjes (Valloniidae) en ander klein grut. Dit vormt een inspiratie om in de toekomst nogmaals het park van de Heremastate op zijn landslakken te onderzoeken. Tevens zal dan ook aandacht worden geschonken aan de aquatische weekdieren in de grote vijvers van het park.

Andere beestjes

Naast de 29 soorten landslakken trof ik in het park van de Heremastate op diverse plaatsen in alle jaren ook tamelijk veel exemplaren van de invasieve hooiwagen de Strekpot *Dicranopulus ramosus* aan (Mienis, 2013) en in 2014 een exemplaar van de Donkere landplatworm *Microplana terrestris* (Mienis, 2015). De laatste voedt zich onder andere met zowel huisjes als naaktslakken.

Geraadpleegde bronnen

BUTOT, L.J.M., 1970. Geschiedenis en stand van de Wijngaardslak in Friesland. – De Levende Natuur 73: 40-46.
 COOMANS, H.E., 2008. In memoriam Louis J.M. Butot (1918-2008). – Spirula, 365: 146.
 FALKNER, G., RIPKEN, T.H.E.J. & FALKNER, M., 2002. Mollusques continentaux de France - Liste de Référence annotée et Bibliographie. – Patrimoines naturels 52: 350 pp.
 [MIENIS, H.K.], 2013. Geen angst voor Strekpoten in het park. – Joustercourant 141 (43): 27.
 MIENIS, H.K., 2014. Een eerste verkenning van de landslakkenfauna van Heremastate in Joure. – Jaarverslag 2013 Schelpenwerkgroep Friesland 31: 32-33.
 MIENIS, H.K., 2015. Een vondst van de Donkere landplatworm *Microplana terrestris* in Heremastate, Joure, Friesland. – Natuurhistorische en Andere Notities - Natural History and Other Notes 5: 8.

Adres van de auteur
 mienis@netzer.org.il